

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

שמיני תשט"ז (חלק א)

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו

- במדרש: אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם • ביאור הפסוק: ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, דאם הוא עבירה למה קוראו מצות ה' • לעתיד לבוא היצר הרע נרמה כחוט השערה וכהר גבוה, ומהו האמת • כשבאין להשגת האמת מתמיהין האיך יכלו לעבור נגד רצון ה' • פירוש הבעש"ט: במאמר שוחט חייב משום צובע • כשהאדם מתייגע במלחמת היצר, זוכה לסייעתא דשמיא להשיג האמת אף נגד היצר הבא בלבוש של מצוה • גם המסיתים ומדריחים צובעים עבירה למצוה • קרבן אהרן: בכל עת שיש לאדם תוספת טובה או מעלה ומדריגה, מתאמץ ויצר הרע למונעו מזה • תכלית ביאת האדם לעולם הזה, כדי שלא יהיה לו נהמא דכיסופא • ביאור הר"ף בעין יעקב: דלעתיד הקב"ה יהא תמה עם הצדיקים, וכדכתיב גם בעיני יפלא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

לשון קדש - קונטרס שכח (חלק א) 16 מינוט מתוך 52 קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדש - קונטרס שכח (חלק א)

לשון קדש:

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 3 → 3 → 16.1

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 328 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יצחק אברהם הכהן סאנדער הי"ו
לאירוסי בנו החתן אהרן אפרים יושע נ"י - עב"ג
בת הר"ר אברהם שלמה פערענץ הי"ו

הר"ר ישראל גליק הי"ו (בר משה מענדל)
לאירוסי בנו החתן יצחק נ"ר - עב"ג בת
הר"ר שמעון ווייס הי"ו (בר ישראל הערש)

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזַכָּרוֹן •

כ"ק מרן הגה"ק רבי משה בן הגה"ק רבי חיים צבי זצלה"ה
אבר"ק סאטמאר - בעל ברך משה
יומא דהילולא ב"ו ניסן תשס"ו

הרה"ח מרדכי במצות ה' בקלה כבחמורה, בעל מדות טובות
תלמיד רביה"ק ז"ל בקראלי ובסאטמאר וגם זכה לשמשו בקודש
רבי דוד ז"ל וויינגארטען
בן הרה"ח ר' יצחק ז"ל
נפטר א' אייר תשס"ח

הרה"ח גדול בתורה ובחכמה, הישיב לשבורי לב, ובשכור הישר
עסק בהבאת שלום, תלמיד חביב ועבד נאמן של רביה"ק ז"ע
רבי יהודה הכהן ז"ל ראזענבערג
מנהל מחנה רב טוב ובית האופה
בן רבי דוד הכהן ז"ל - נפטר ג' אייר תשנ"ו

הרה"ח ירא שמים, תמים במעשיו, גמל חסדים טובים, עסק
בתורה בקביעות, שפך לבו בתפלה, ודבוק ברכיה"ק ז"ע
רבי יעקב ז"ל מיטטעלמאן
ב"ר נחמן חיים ז"ל
נפטר ב' דר"ח - א' אייר תשס"ג

הרה"ח משרידי דור הישן, נודע בשערים גדול הניסים שנעשו
לו בימי הועם כהנאו קאמער באוישוויץ, ועבודתו להשי"ת
כל ימיו בהתלהבות בתפלה במחנות בקול רם ובנביות
רבי חיים צבי ז"ל שוויממער
בן הרה"ח ר' ישראל מנחם ז"ל
נפטר ב' אייר תשפ"ד

האשה החשובה והצנועה, יראת ה' היא תתהלל
מרת פרידא מילכה ע"ה
ב"ר חיים שמחה בונם ז"ל
אשת הרה"ח ר' שמואל צבי קופטשיק שליט"א
נפטרה ג' אייר תש"פ

האשה החשובה הישישה, יראת ה' היא תתהלל
מרת ריזל נחמה ע"ה וואלהענדלער
ב"ר יודא הלוי דים ז"ל הי"ד (נעקדה"ש עם כל משפחתו)
אשת הרה"ח ר' חיים שמואל ז"ל
נפטרה ב"ו ניסן תשפ"ב

הנה"צ רבי יואל הלוי זצ"ל חיימליך
אב"ד הענישד
בן הנה"צ רבי מנחם יוסף ז"ל הי"ד
נפטר ב"ח ניסן תשע"ז

הרה"ח רבי משה אפרים
ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש
והנה"ח מרת שפרה יענטא ע"ה
ב"ר משה יודא ז"ל

קושיא ודקדוקים בתחלת הפרשה

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'.

א

קושיא א

להבין כוונת המאמר זה תדבֿר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ. דאם קאי על קרבנות היום, הלא כבר נפרט הכל לעיל בפרשה, מה מוסיף בכאן. ואם הכוונה על ענין אחר, אם כן צריך להבין על מה קאי, והאיד נרמז אותו הדבר בלשון הפסוק

(א) פרעגן זיי דאָך די קשײא, וואָס מיינט מען דאָס [במאמר זה תדבֿר וגו'].

[אויב] מיינט מען דאָ די קָרְבָּנוֹת [של יום שמיני למילואים], דאָס איז דאָך שוין געשטאַנען 'דערפריער' אויסגערעכנט, דעם קרבן פון אָהֶרֶן הַכֹּהֵן*, און דעם קרבן פון אידן¹, אַז מ'זאָל עס מאַכן, און 'וויאַזוי' מ'זאָל עס מאַכן², אַלעס שטייט דאָך [שוין] אַרויס אין פֿסוק [לעיל בפרשה. ואם כן] וואָס מיינט מען מיט דעם זֶה הַדָּבָר [אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, און] פֿאַרוואָס זאָגט ער עס גאָר היצט נאָכאַמאָל [אז] 'דעס' זאָל מען טון. נו אַודאי זאָל מען עס טון, ס'איז דאָך שוין געשטאַנען אַז מ'זאָל עס טון. [און אויב] מיינט מען נאָך עפעס, אויסער דעם. איז דאָך די שְׂאֵלָה 'וואָס' [מיינט מען, והלא אם כן] זאָגט ער דאָך נישט 'וואָס' דאָס זאָל זיין, ער זאָגט נאָר הַדָּבָר.

ג

קושיא ב

גם צריך להבין מה בא למעט באומרו 'זֶה' הַדָּבָר, דבכל מקום דרשו תיבת 'זֶה' דבא למעט אויה דבר

(ב) דערנאָך איז [דאָך] אַ פֿלל [דבכל מקום שאמר] 'זֶה' איז דאָך אַ 'מיעוט', איבעראַל וואו ס'שטייט זֶה בין איך מִמַּעַט [עפעס דערמיט], אַז די תורה הקדושה זאָגט [זֶה], חכמינו ז"ל דְּרָשׁוּעַן אייביג ווען ס'שטייט זֶה מיינט מען 'נאָר דעס', [און] עפעס אַנדערש נישט.

ד

אַזוי ווי טאַקע [לדוגמא, אין] די וואָכעדיגע סדרה [שטייט] (יא, ב) 'זֹאת' הַחִיָּה [אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ], איז דאָ אויך פֿמָה לִימוּדִים אויף דעם 'זֹאת' [דבא למעוטי. או שדרשו בו כי] תִּפְס

* קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה'.

² קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה, ושור ואיל לשלמים לזבח לפני ה', ומנחה בלולה בשמן.

³ איזה מהם לחטאת, ואיזה מהם לעולה או לשלמים.

¹ בגמרא חולין (מב.): אמר רבי שמעון בן לקיש, רמז לטריפה מן התורה מנין, מנין, ובקשר בשדה טרפה לא תאכלו (משפטים כב, ל) [פירשי': ואע"ג דילפינן מיניה בעלמא (מכות יח). בשר קדשים שיצא חוץ ממחיצתו, מכל מקום 'טרפה' משמע טרפה ממש], אלא רמז לטריפה שאינה חיה מן התורה מנין [מנין לטרפה שאין סופה לחיות, לפרושי מתניתין] דקתני סיפא זה הכלל כל שאין כמות חיה טרפה, מכלל דטרפה אינה חיה. מנא לן, דכתיב זאת החיה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, חיה אֲכֹל, שאינה חיה לא תיכול, מכלל דטרפה לא חיה [קרי ביה זאת חיה]. ו ולמאן דאמר טרפה חיה [לקמן בפרקין (נו): אמרו לו והלא הרבה מתקיימות שנים ושלוש שנים], מנא ליה, נפקא ליה מזאת החיה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ 'זאת' מיעוטא הוא, והכי משמע, זאת החיה אֲכֹל 'זאת', סתם בהמות שהן חיות, אכול, חיה אחרת לא תיכול

הקדוש ברוך הוא מכל מין ומין [והראה לו למשה ואמר לו זאת אכול, וזאת לא תיכול], וכדומה^ה.

[ואם כן כמו כן צריך ביאור] וואָס בין איך דאָ מַמַעט [באומרו] 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' תַּעֲשׂוּ, נֶאֱדָר דַּעס.

ה

אויך אַזוי געפֿינט מען ביי נדרים שטייט 'זֶה', דִּרְשֵׁן איך' אַז ס'מוז זיין מיט 'דַּעס' לָשׁוֹן, בַּעַל בלשון 'מוֹפֵר' [לָךְ], און דאָס בית דין בלשון 'מוֹתֵר' [לָךְ].
[ואם כן צ"ב] וואָס איז מען דאָ מַמַעט [באומרו] 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' תַּעֲשׂוּ.

ו

קושיא ג, ה, ה

ובילקוט שמעוני דרשו במאמר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' תַּעֲשׂוּ, שאמר להם משה אותו יצר הרע העבירו מלבבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחיד בעולם. ואם עשיתם כן וְיָרָא אֱלֵיכֶם כְּבוֹד ה'. ויש להבין על איזה יצר הרע קאי

אין ילקוט שטייט אין מדרש^ו, [וְיֵאמֶר מֹשֶׁה] זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' תַּעֲשׂוּ, אוֹתוֹ יִצְרָה הָרַע תַּעֲבִירוּ מִלִּבְבְּכֶם, ותהיו בעצה אחת לפני הקדוש ברוך הוא, כשם שהוא יחיד בעולם.

[ג] [ויש להבין] וואָס איז דאָס דַּעַר זֶה יִצְרָה הָרַע, וואָס [פֿאַר] אַ יִצְרָה הָרַע [מיינט מען].

ז

וגם להבין על מה קאי הלשון 'אוֹתוֹ' יִצְרָה הָרַע, דַּמְשַׁמַּע דַּבָּא לְמַעַם יִצְרָה הָרַע אַחֲרָת

[ד] [ובפרט כי מאומרו] 'אוֹתוֹ' יִצְרָה הָרַע, איז מְשַׁמַּע ס'איז עפֿעס דאָ אַן אַנדערער יִצְרָה

[כגון טַרְפָּה דַּעַפֿ שְׁהִיא חִיָּה לֹא תֹאכֵל], מכלל דטרפה חיה. ○ ואיךר האַי 'זֹאת' מאי עביד ליה, מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל 'זֹאת' הַחִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, מלמד שתפס הקב"ה מכל מין ומין והראה לו למשה, ואמר לו זאת אכול, וזאת לא תיכול.

ובויקרא רבה (יג, ד): כִּמְיֵן גִּלְגּוּלֵת שֶׁל אֵשׁ הָרָאָה לוֹ הַקֹּב"ה לְמֹשֶׁה מִתַּחַת כִּסֵּא הַכְּבוֹד, ואמר לו אם ניקב קרום של מוח אפילו כל שהוא [טריפה]. ורבנן אמרי, 'זֹאת' הַחִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, הַחִיָּה מְטַרִּיפָתָהּ תֹּאכְלוּ, ושאינה חיה מְטַרִּיפָתָהּ לֹא תֹאכְלוּ.

ועיין עוד בגמרא חולין (לו,): מִסּוּכָנָת מִמַּאי דִּשְׂרִיא, וממאי תיסק אדעתך דאסירא. דכתיב 'זֹאת' הַחִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, חִיָּה אֹכֵל, ושאינה חיה לֹא תֹאכֵל, והא מִסּוּכָנָת אֵינָה חִיָּה. מדאמר רחמנא נבלה לא תאכל, מכלל דמסוכנת שריא וכו'.

^ה ולהלן בהדרוש (בהשי"ך חלק ב' של הקונטרס) מוסיף רבינו לבאר עוד כוונה בלשון הפסוק 'זֹאת' הַחִיָּה, דבא לאפוקי ממה שישתנו הבעלי חיים לעתיד לבא, דעתיד חזיר ליטור.

^י בפרשת מטות (ל, ב): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל יְרָאִשִׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה'.

^י בגמרא נדרים (עז, עח): אמר רבי יוחנן, חֲכָם שֶׁאֵמַר בִּלְשׁוֹן בַּעַל [פ' ה"ר]: דהיינו מופר לין, וְבַעַל שֶׁאֵמַר בִּלְשׁוֹן חֲכָם, לֹא אָמַר כָּלֹם [שאמר מותר לין. לשון בעל מפורש הוא בכתוב (מטות ל, ט-טז) דהיינו לשון הפרה, ולשון חכם דהוי מותר לין משמע ליה מדכתיב (שם, ג) לֹא יִחַל דָּבָר, כלומר לא יעשה דבריו חולין, ודרשינן אבל אחרים מוחלין לו, שעושין אותו חולין, ובחולין 'מותר' שייך למימר בהו]. דתניא, זֶה הַדָּבָר, הַחֲכָם 'מִתִּיר', ואין בעל מתיר, שיכול ומה חכם שאין מפר מתיר, בעל שמפר אינו דין שמתיר, תלמוד לומר זֶה הַדָּבָר, חֲכָם מִתִּיר ואין בעל מתיר. תניא איך, זֶה הַדָּבָר, בעל 'מפר', ואין חכם מפר, שיכול ומה בעל שאין מתיר מפר, חֲכָם שמתיר אינו דין שמפר, תלמוד לומר זֶה הַדָּבָר, בעל מפר ואין חכם מפר.

^י בילקוט שמעוני (רמז תקכא): וְיֵאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' תַּעֲשׂוּ. אמר להן משה לישראל, אותו יצר הרע העבירו מלבבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחיד בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו, שנאמר (עקב י, טז) ומלתם את ערלת לבבכם וגו', מפני מה, כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹהִים וגו' (שם, יז). [ואם] עשיתם כן, וְיָרָא אֱלֵיכֶם כְּבוֹד ה'.

הָרַע אויך, נאָר היצט שמועסט ער פון 'דעם' יִצְר הָרַע, 'אותו' יִצְר הָרַע [ואינו מובן על מה הכוונה בזה].

ח
וכעין זה איתא בתרגום יונתן, רק דשם ליתא הלשון 'אותו'
יצר הרע. אבל עכ"פ יש להבין על איזה יצר הרע קאי

דער תרגום יונתן זאָגט אויכעט^ט תַּעֲבִירוּ הַיִּצָּר הָרַע, אָבער ער זאָגט נישט 'אותו' יִצְר הָרַע.

[נאָר] ס'איז אויך שווער (כדלעיל בקושיא ג) וואָס זאָגט ער [דאָ] מ'זאל מַעֲבִיר זיין דעם יִצְר הָרַע.

ט
וגם להבין האיד נרמז כל ענין זה בתוך לשון הפסוק כאן

ה) [און] וואו שטייט עפעס דא אין פֿסוק [בכלל וועגן] יִצְר הָרַע, שטייט דען דא אין פֿסוק געמאָלדן יִצְר הָרַע, [והלא כתיב בסתמא] זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ.

הקדמה ליישוב הקושיות בתחילת הפרשה

ממה שאמרתי בפרשת ויקרא

בפרשת ויקרא אצל שעיר נשיא, וכן אצל פר העלם דבר של ציבור,
כתוב הלשון וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ

קען זיין [בביאור הפסוק זֶה הַדָּבָר וגו', בשנקדים וואָס] איך האָב שוין געזאָגט כעין זה, איך האָב דאָס געזאָגט שוין אין פרשת ויקרא האָב איך געזאָגט דעם פֿשט, האָב איך טאַקע געזאָגט ביי שלש סעודות פרשת ויקרא היי יאָר^ט.

^ט בתרגום יונתן (ט, ו): וְאָמַר מִשָּׁה דִּין פִּתְגָמָא דְתַעֲבִידון, אַעֲבִירוּ ית יִצְרָא בִישָׁא מִן לִבְכוּן, וּמִן יֵד יִתְגַּלִּי לְכוּן אִיקָר שְׂכִינְתָּא דה'.

^י ונרפס בחידושי תורה תשט"ז (ח"ב עמוד שפח) [נאן מרחיב רבינו הביאור בזה קצת יותר], וז"ל שם: והנה דבר פלא יש כאן, שבכל הפרשה אמר הפסוק לשון וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, ומשמע שהוא מצוה, ולכאורה היה לו לומר ועשה אחת מן 'הדברים' אשר לא תעשינה, ולשון הכתוב משמע לכאורה שעושה איזה מצוה. ◦ אמנם פירושו הוא, דכאן מדברין מאנשים גדולי ערך, כמו כהן משיח והנשיא בעם, דאטו ברשיעי או בשופטני עסקינן, והפסוק בוודאי מיירי מאנשים צדיקים, ואצלם בא הבעל דבר בטענת עת לעשות לה' הפרו תורתך, וגדולה עבירה לשמה, ומפתה אותו שהוא מצוה, דבאופן אחר אינו יכול להתקרב לאיש כזה. וזה שאמר הפסוק וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה', שהוא חשב שעושה מצוה בזה, אבל האמת הוא אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ. שכן דרכו של היצר הרע, לבוא לאנשים גדולים לפתות אותם על ידי עת לעשות לה' הפרו תורתך, אבל אחר כך נתוודע להם שלא טוב עשו, ולא היה מצוה בדבר זה, רק טעו בדבר מצוה. על כן נקט הפסוק לשון זה וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' וגו'. ◦ וכל זה הוא בעון הדור, שמסמין את עין המנהיג, כמו שאמרו (בבא קמא נב.) [כד רגיו רעיא על ענא] עביד לנגדא סמותא, ואין רואין האמת, והוא עונש מר לכל הדור, ובאופן זה אפשר שהנשיא יחטא, היינו על ידי עון הדור.

ובמסיבה מוצ"ש ויקרא תשי"ז (בפרש הכתוב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטָא וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, [דלכאורה קשה] אַז מ'טוט עפעס וואָס מ'טאַר נישט, דעס איז אַן 'עבירה', נו וואָס זאָגט ער עפעס וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, וואָס דאָרף ער דאָס אָנרופן אַ מצוה. ◦ [לויט] דער 'פֿשט' קען מען זאָגן [דהכוונה אויף] אַזאָלעכע מצות אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ [והיינו 'מצות לא תעשה']. ◦ נאָר וואָס זישע דען, [לדרכינו פירשתי, דהנה] ס'איז ידוע אַז דער בעל דבר קומט דאָס ערשטע [לרמות בדבר מצוה, ווי] זיי זאָגן דאָך דאָס אלע, אפילו ביי יעדן מענטש, איבערהויפט [ביי] א נָשִׂיא [וואָס] ער איז אַן אָדום גָּדול, קומט ער מיט עפעס אַ נייע זאָך, ער דערציילט דעם מענטש [כאילו] ס'איז וועגן קיום התורה והמצוות, ס'איז טיפער. דער בעל דבר קומט אים [דען]

[אויף דעם וואָס] ס'שטייט [דאָרט בשעיר נשיא] (ויקרא ד, כב) אָשר נָשִׂיא יִחְטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' [אַלְקִינוּ] אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ [בְּשִׁגְגָה וְאָשִׁם].
[וכן כתיב שם בפר העלם דבר של ציבור] (ד, יג) וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאָשִׁמוּ.

עח

קושיא בפרשת ויקרא

וצריך להבין, דהלא הכתוב מיירי שם דייקא ממצות לא תעשה, כשעשה עבירה לאו, ואם כן למה נאמר זה בלשון וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה', דמשמע כאילו מיירי בעשיית וקיום איזה 'מצוה', והיה לו לומר בלשון וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל ה'תַּחֲטָאִים, וכדומה

די קָשִׁיָּא איז דאָךְ ידוע, וואָס זאָגט ער עפעס [אז] מ'האָט געטון מִכָּל מִצְוֹת ה'. [הלא] מ'שמועסט דאָךְ נישט [דאָרט] פון קיין מִצְוֹת, [נאָר אז] מ'האָט דאָךְ דאָ געטון אָן עֲבִירָה, [וכאומרו] אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, און מ'דארף ברענגען א [קרבן] תַּחֲטָא. [וכתיב] וְנִעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל, [דהיינו] פון די עיני הָעֵדָה, פון די סנהדרין^א.
[ואם כן] וואָס זאָגט ער אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה'.

עט

מ'זאָגט טאַקע פֿשֶׁט^ב [דהכוונה בדבר וואָס] ס'איז אַ מִצְוָה מ'זאָל 'נישט' טון, [דהיינו] 'במצות לא תעשה', ולא במצות עשה].
אַבער ס'איז דאָךְ נישט [מיושב עדיין, שהרי] אַ מִצְוָה הייסט אַ מִצְוָה וואָס מ'זאָל 'יא' טון. דעם וואָס מ'טאָר נישט טון הייסט אָן עֲבִירָה, [ואם כן לפי פשוט] זאָל ער זאָגן בְּקִיצוֹר, וְעָשָׂה אַחַת מ'עֲבִירוֹת'. אָדער ער דארף זאָגן פֿשוט, וְעָשָׂה [דָּבָר] ער האָט געטון א זאך אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, וואָס מ'טאָר נישט טון.
ס'שטייט דאָךְ אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, [ואם כן] וואָס רופט ער עס עפעס אָן מִצְוֹת ה'.

דערציילן גראַד זאָלסט טון אָן עֲבִירָה? [אלא מאין] איז ער דאָךְ מסמא עינים און זאָגט אים ס'איז אַ מִצְוָה, [ונמצא דאם הנשיא יחטא], מסתמא איז ער זיך דאָ טועה [ווייל] ער מיינט ער טוט אַ מִצְוָה, נאָר [אָבער] מ'טאָר אזא מִצְוָה נישט טון, ווייל ס'איז אָן עֲבִירָה. [איבערדעם] זאָגט ער, אָשר נָשִׂיא יִחְטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה', אָבער אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ, מ'דארף אזא מצוה נישט טון. ער קומט אים דערציילן ס'איז א מצוה, און ס'איז [אָבער] נישט קיין מצוה.

^א כמבואר בתורת כהנים (ויקרא דבואר דחטאות, פ"ד ב): [ואם כן] עֲדַת יִשְׂרָאֵל [ישגון], יכול בכל העדה הכתוב מדבר, תלמוד לומר כאן עֲדָה, ולהלן [שלח טו, כד] נאמר עֲדָה, מה עֲדָה האמורה להלן בית דין, אף כאן בית דין. או מה עֲדָה אמורה להלן בכ"ג [דהיינו סנהדרי קטנה של כ"ג], אף כאן בכ"ג, תלמוד לומר עֲדַת יִשְׂרָאֵל, העדה המיוחדת שבישראל, ואיזו סנהדרין גדולה היושבת בלשכת הגזית.
וברש"י ויקרא (ד, יג): עֲדַת יִשְׂרָאֵל. אלו הסנהדרין.

ויעיין בשיר השירים רבה (פ"א, פסוק טו): עֵינֶיךָ יוֹנִים. עֵינֶיךָ הן סנהדרין, שהם עינים לעדה, הדא הוא דכתיב [שלח שם] וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה [נַעֲשֶׂתָה לְשִׁגְגָה]. רמ"ח איברים יש באדם, וכולם אינן הולכים וחוזרים אלא אחר העינים, כך אין ישראל יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין.

^ב עיין ברמב"ן שלח (טו, כב): וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה וכו'. הפרשה הזו סתומה במשמעה, ויטעו בה בעלי הפשט לומר שהוא קרבן על מי שלא עשה מה שצוה לעשות, והוא שוגג. ודבריהם דברי רוח, שאם כן יהיה חיוב קרבן בכל מצות עשה שבתורה כשלא קיים את כולם ושגג באחת מהם, ויהיה חיוב כרת בכל מי שאינו מקיים את כולם כשיעבור על אחת מהן במזיד, כי הכתוב אומר (שם, כג) אֶת כָּל אִשָּׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיכֶם, ועוד שאמר כאן (שם, כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה לְשִׁגְגָה, כי שגגתם במעשה שעשׂו, לא שישבו ולא עשו, וכן אשר תעשה ביד רמה (שם, ל). ○ אבל טעמו, שתשגו ולא תעשו מה שצוה ה', אבל תעשו הפכו. או יאמר שתשגו ולא תעשו מצותיו במה שזהירי אתכם שלא לעשות, כי המניעות בלא תעשה יקראו מצות כמו שאמר [ויקרא ד, ב] [נִפְשׁ] בִּי תַחֲטָא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אָשר לֹא תַעֲשִׂינָהּ [וְעָשָׂה מֵאֲחַת מֵהֵנָּה].

פ

ישוב הקושיא בפרשת ויקרא

וביאתי בזה בפרשת ויקרא, דהכתוב בא לרמוז בזה האריך באמת אפשר שיבא הנשיא או הסנהדרין או הכהן גדול, לידי 'עבירה'. ולזה ביאר דהו רק על ידי שהיצר הרע מרמה אותו לחשוב על אותו דבר שהוא מצוה, או שהוא בחינת עבירה לשמה

האב איך געזאגט דעם הַסֵּבֶר, (דהנה לכאורה) וואו קומט דאָס טאַקע עפעס [אַז ס'זאָל זיין] אַם הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחְטָא^י, [והלא] אַ כֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ איז דאָךְ אַ גרויסער מענטש, וואו קומט דאָס עפעס ער זאָל זיך טועה זיין [צו] טון אַן עֲבִירָה. [וכן אצל] די עֵינֵי הָעֵדָה, די סנהדרין, וואו קומט דאָס עפעס. [וכן אצל] אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחְטָא.

פא

נאָר וואָס דען, די זענען זיך טועה [נאָר ווייל] ער מיינט ער טוט אַ מַצָּה. [אָדער] איז פאַרהאַנגן, אַמאָל זאָגט מען ס'איז 'עֲבִירָה לְשִׁמָּה', איז עס [אויך] אַ מַצָּה י"ד.

אָדער אויף אַן אַנדערן אופן [וואָס] ער מיינט ער טוט אַ מַצָּה [ממש]. [ווייל] אַז נישט [מה שחושב שהוא מצוה], העט ער אַזוינס נישט געטון. [נאָר] ער מיינט אַז ס'איז עפעס אַ הוֹרָאָת שְׁעָה, אָדער כדומה.

פב

ולזה אמר הכתוב וְעֵשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה', דהיינו שהוא טעה וסבר שעושה בזה איזה 'מצוה', אבל באמת הוא דבר אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, שאסור לעשות אותו דבר, רק שהיצר הרע היה צובע לפניו העבירה לחשוב שהוא מצוה

איבערדעם זאָגט ער [הכתוב, ביי] אַם הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחְטָא, און [ביי] אֲשֶׁר נָשִׂיא, [וכן בעיני העדה, להסביר הדבר שלא תתמה עליו] איי ער האָט געזינדיגט, [ולזה אמר כי] דער דָּרָךְ [הטעות] פון 'די', [וכן] פון די סנהדרין, איז [דורך] וְעֵשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה', [ווייל] ער מיינט [אַז] ער טוט אַ מַצָּה. ס'איז אָבער אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, מ'טאָר 'די מַצָּה' נישט טון.

איבערדעם זאָגט ער, דער טָעוּת פון 'די' איז [לפי שחושבין] ס'איז אַ מַצָּה.

פג

וכידוע פירוש הבעל שם טוב במאמר הגמרא שוחט משום מאי מחייב, משום צוּבֵעַ, וכפירוש התוספות שם דאשוחט 'דעלמא' קאי, דהוא רמו על היצר הרע שהוא השטן והוא המלאך המות. והיינו שעונשו לעתיד יהיה על מה שהיה צובע העבירה למצוה, והמצוה לעבירה

[ווי] ס'איז ידוע [וואָס] דער בעל שם טוב הקדוש זאָגט^{טו} [לרמוז במה שכתבו

^י דגם אצל פר כהן המשיח נאמר כעין לשון זה (ויקרא ד, ב-ג), נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא בַשָּׁגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וגו', אַם הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחְטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חֲטָאתוֹ וגו'. י"ד וכמבואר בגמרא הורית (י:) ונזיר (כג:): גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וכו'.

^{טו} הובא בשמו בסוף ספר בן פורת יוסף (לבעל תולדות יעקב יוסף, בקונטרס אחרון) וז"ל: ושמעתי ממורי [הבעש"ט] פירוש הש"ס (שבת עה. ותוספות שם, והובא להלן) השוחט דעלמא חייב משום צובע, וחד אמר משום נטילת נשמה, ופריך משום צובע וכו' אלא אף משום נטילת נשמה וכו'. כי היצר הרע נידון לעתיד (סוכה נב. והובא להלן בהערה כא), וקשה הא לכך נברא, וצריך לומר שעושה עצמו ליצר הטוב וכו'. ובהו יובן השוחט דעלמא חייב, וקשה הא לכך נברא, ומשני משום צובע, שהוא צובע בדמות יצר הטוב ועל ידי זה נוטל נשמה, ופריך וכו', ומשני אף נטילת נשמה, ודברי פי חכם חן.

ובספר אורח לחיים (להרה"ק רבי אברהם חיים מולאטשוב, פרשת לך לך) וז"ל: והנה שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל פירוש הגמרא דשבת דף ע"ה, שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע כו'. ופירשו התוספות, אשוחט

התוספות¹⁰ **אֲשׁוּחַט דְּעִלְמָא קָאִי**, [על דברי הגמרא דהשוחט בשבת] **חייב משום צובע**. [דזה רומז על היצר הרע הוא מלאך המות שהוא שוחט 'דעלמא', שהוא חייב אויף דעם וואָס] **מ'איז צובע אַ מַצָּה פֶּאָר אַן עֵבֶרְהָ, און אַן עֵבֶרְהָ פֶּאָר אַ מַצָּה**. [דבאופן זה הוא שדרכו לרמות אנשים הכשרים וצדיקים, לתופסם ח"ו ברשתו].

פד

וכן הוא גם דרכם של שלוחיו, שהם המסיתים ומדיחים בעלי בחירה, שזה דרכם האידך לתפוס אנשים ברשתם, על ידי שהם מכת 'הצבועים', שמלבישין דברי הסתתם בלבוש של מצוה

דאָס רעכטע צִבְיָנוּת [מעבירה למצוה] **קומט דאָךְ אויך** [בדרך ההסתה הבאה] **דורך** [די] **מסיתים ומדיחים**¹¹ [בעלי בחירה, שהם מפתים לב ההמון דורך] **'דער' כח**, [וואָס מ'מיינט אַז] **דעס איז על כל פנים אַז מ'טוט אַ מַצָּה**.

פה

ביאור הפסוקים בפרשת יתרו

דאָס קאָן זיין דער פֿשט אפשר [בביאור פסוקי בפרשת יתרו].
איך האָב געזאָגט [אין] **פרשת יתרו**¹², **כעין זה אביסל אויף אַן אַנדערן אופן**. **נאָר מיט דעם דרך** [שאמרתי אַז]¹³ **דאָכט זיך מיר קאָן מען 'היצט' אזוי זאָגן** [באופן אחר].
[לבאר] וואָס ס'שטייט, דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [וְעַתָּה] אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְתֶּם אֶת בְּרִיתִי.

פו

קושיא בפרשת יתרו

חכמינו ז"ל פירשו בפסוק כה **תאמר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל**, דלאנשים פשוטים תאמר להם באמירה רכה, ולבני עלייה תגיד להם דברים קשים כגידין. וקשה האידך מונח בהמשך אותה פרשה ב' **מיני אמירות, אמירה רכה, ודיבור קשה**

[דהנה שם נאמר תחילה (יט, ג) **כֹּה 'תאמר' לְבֵית יַעֲקֹב 'תִּגִּיד' לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל**, ופירשו חכז"ל]¹⁴ **כֹּה**

דעלמא קאי. ומה בעי תוספות בזה. אלא דבעי לומר דרך רמו דקאי על מלאך המות, דלעתיד ישחוט אותו השי"ת (סוכה שם), ואמר משום מאי מחייב, הלא ברא אותו השי"ת להסית לבני אדם כדי שיהא שכר ועונש, וא"כ עושה רצון קונו ומשום מאי מחייב, וזהו שפירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי, ר"ל על מלאך המות ששוחט לכל עלמא, משום מאי מחייב, הלא נברא בשביל זה להסית לבני אדם. ואמר רב דחייב משום צובע, רצ"ל שצובע עצמו ומסית לבני אדם שיעשה מצות, ומראה להם פנים כאילו עושים מצות, והוא לא נברא אלא להסית לבני אדם שיעברו עבירות, ולא שיעצב את עצמו כמו אוהב נאמן איש טוב ומסית לעשות מצות, ובשביל זה לא נברא, ועל כן חייב, ודברי פי חכם חן.

¹⁰ דאיתא בגמרא **שבת (עה): שוחט [בשבת] משום מאי חייב**, רב אמר משום צובע, ושמואל אמר משום נטילת נשמה, משום צובע אין משום נטילת נשמה לא, אימא אף משום צובע.

ועל זה כתבו בתוספות שם: **שוחט משום מאי מחייב**. לאו אשוחט דמתניתין קאי, דההוא פשיטא דלא הוי אלא משום נטילת נשמה, דצובע תנן בהדיא במתניתין, אלא אשוחט דעלמא קאי.

¹¹ וזה קאי על מה שהאר"י רבינו לעיל בהדרוש (השי"ן לחלק ב') של הקונטרס) לבאר החילוק שבין הסתת היצר הרע, לבין הסתת המסית ומדיח שהוא בעל בחירה, שממנו קשה יותר להנצל, ומזיק יותר מהיצר הרע שהוא מלאך. [ועיין קצת מזה להלן בהערה כז].

¹² ב"סג יתרו תשט"ז [לשון קדשו קונטרס רכה ח"ב], עיין שם באורך (בקושיא ג וישובר). [והתורות של שנת תשט"ז כבר היו נדפסים אז בשעתו בקונטרס מדי שבוש בשבוע, ונרפסו לבסוף בכרך אחד בחידושי תורה תשט"ז].

¹³ על פי הקדמת ביאור דברי הגמרא דסוכה המובא להלן.

¹⁴ בתרגום יונתן, ובמכילתא (כאן), ושמות רבה (כח, ב), ותנחומא (מצורע סימן ח), ופרקי דרבי אליעזר (פרק מא), איתא כי בית יעקב אלו הנשים, ובני ישראל אלו האנשים, וכן פריש ברש"י. אבל בכמה ספרים ומפרשים הביאו דר"ש

'תאמר' לבית יעקב, איז אמירה רכה [להפשוטי עם], ולבני ישראל פאר די בני עליה זאל מען זאגן דברים קשים כגידין.

[ועל זה קשה שהרי] צום סוף שטייט נאָר [באותה פרשה] 'איין ערליי' ווערטער, [שאמר להם ועתה אם שמוע תשמעו בקלי] ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים פי לי כל הארץ. וואו איז דאָ 'ווייכע' ווערטער, מיט 'שטארקע' ווערטער.

פו

הקדמה לשוב הקושיא בפרשת יתרו

וביארתי בפרשת יתרו, בהקדם לבאר מאמר הגמרא דלעתיד לבא הקב"ה שוחטו ליצר הרע, וצדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. והללו והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש חוט השערה הזה

האָב איך געזאָגט^{כא}, [על פי הקדמת ביאור דברי הגמרא]^{כב} וואָס לעתיד וועט מען נעמען דעם יצר הרע, ושוחטו [בפני הצדיקים ובפני הרשעים], ואלו ואלו בוכין. און [אז די] רשעים וועלן זאָגן ס'איז געווען אַ חוט השערה, און זיי האָבן נישט געקאָנט לוחם זיין. און די צדיקים וועלן וויינען וויאָזוי מ'האָט געקאָנט, האַיך יְכוּלְנוּ לכבוש הר [גבוה] כזה.

פח

וחקשו המפרשים דלכאורה אינו מובן היאך לצדיקים ידמה כהר גבוה וקשה, ולרשעים כחוט השערה. והאיך הוא אופן היצר הרע באמת

פרעגט מען דאָך די קשײא, ממה נפשך.

איז דער יצר הרע [באמת] אַ הר? נו פאַרוואָס קוקט ער אָן^{כב} ביי זיי [אצל הרשעים, ווי] אַ חוט השערה.

איז ער אַ חוט השערה, פאַרוואָס קוקט עס אויס ביי זיי [אצל הצדיקים, ווי] אַ הר. ווי קען זיין ביידע.

פט

ונראה לתרץ עתה כזה, דהנה להרשעים אפילו כשאומר להם לעשות עבירה, הם נתפתין לדבריו מחמת גודל תאותם. ויצר הרע כזה הוא באמת רק כחוט השערה, כי על ידי מעט דעת והתבוננות, יש לאדם לשום לב שלא לשמוע לו כזה לעבור רצון ה'. ולכן לעתיד לבא כשיכירו ויתבוננו את האמת, יתחרטו הרשעים ויאמרו היאך לא יכולנו לכבוש חוט השערה הזה

נאָר דאָס קען זיין [לתרץ לדרכינו עתה באופן אחר קצת, ווייל] דער אָמַת איז אזוי. דער אָמַת איז דאָך, פאַר רשעים אַז דער יצר הרע קומט אים 'אַנערעדן' צו טון, רעדט ער דאָך אים אָן צו טון אַן עבירה. ווייל זיי טוען דאָך עבירות, זיי זוכן דאָך נישט קיין מצות, זיי רעדט ער אָן אויף עבירות.

אחר, כי בית יעקב אלו הפשוטי עם, ובני ישראל הם הבני עליה, ומהם בעקידת יצחק (שער מד), ובאור החיים הק' (כאן), ובהפלאה (כתובות, הקדמה את א), ובנועם אלימלך (בפרשתן), ובייטב לב הביא כן (ואתחנן) בשם אהבת שלום, וכן היה רגיל בפי רבינו בכמה דרושים להזכיר כן בשם חז"ל. ועיין בזהר הקדוש (ח"ב עט:).

^{כא} בגמרא סוכה (נב): לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ואף הקב"ה תמה עמם, שנאמר (זכרי' ח, ו) כה אמר ה' צ-באות פי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא.

^{כב} פירוש: קוקט ער אויס.

צ

[און אין] דער אַמֶת'ן אַרײַן, אַז מ'האַט נאָר אַ 'שטיקל שְׁכָל', איז מען זיך מִתְאַמֵּץ מיטן גאַנצן כּח אַז מ'זאָל נישט טון קײן 'עבִירָה', [אַ זאך וואָס] ס'איז נישט לִרְצוֹן פֿאַרן באַשעפּער.

איבערדעם לְעֵתִיד, אַז מ'זעט אַביסל דעם אַמֶת, קוקט מען זיך אָן [בתמיהה על נפשו] וויאָזוי איז מען געווען אַזוי פֿאַרנאָרט [אַז] מ'האַט געטון אַן עבִירָה, און מ'האַט געוואָלט פֿוגם זײַן פֿאַרן לעבעדיגן באַשעפּער.

צא

אמנם להצדיקים אם יפתו אותם בעבירה, לא יאבו ולא ישמעו, ולכן אצלם בא היצר הרע בלבוש דמיון להטעותם שיעשו כזה מצוה. ויצר הרע כזה באמת הוא הר גבוה וקשה, כי כל העצה להתגבר נגד היצר הרע הוא להתאמץ בכל כוחו שלא לעבור רצון ה', אבל אם חושב שכך הוא רצון ה', אם כן אין עצה במה להתגבר עליו רק על ידי שיהיה לו סיעתא דשמיא להכיר שבאמת הוא עבירה, ולאו כל אדם זוכה לזה להנצל מסמיות עינים של היצר הרע

אַבער פֿאַר צִדִּיקִים, קומט ער דאָך נישט אָנרעדן קײן עבִירָה, וואָרן ער וויל דאָך נישט טון קײן עבִירות, [נאָר] אים רעדט ער דאָך אָן אַ מִצְוָה צו טון, איז ער צוּבֵעַ [העבירה למצוה], אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט (באות פג) שׁוֹחֵט דְּעִלְמָא [חייב משום 'צובע', וואָס] ער מאַכט פון די עבִירָה אַ מִצְוָה. [ולהאיש צדיק] אים רעדט ער אָן צו טון אַ 'מִצְוָה', מאַכט ער פון די עבִירָה אַ מִצְוָה, און מיט 'דעם' פֿאַפֿט ער. מיט 'דעם' פֿאַפֿט ער זיי אויס, און פֿאַרנאָרט.

צב

ממילא אַז ער מײנט ס'איז אַ מִצְוָה, איז נישטאַ קײן כּח זיך מִתְגַּבֵּר צו זײַן. [שהרי הכח לנצח היצר הרע, הוא רק על ידי וואָס] מ'איז זיך מִתְגַּבֵּר [נגד יצור] מיט יִרְאָה פֿאַרן אייבירשטן, מיט הִתְבּוֹנְנוּת [אַז] מ'זאָל נישט פֿוגם זײַן. נו [אַז] ער ווײסט^{צב} דאָך [אַז] ער טוט אַ מִצְוָה, איז גאָרנישט דאָ קײן עֲצָה טאַקע. און 'דעם' בייצוקומען, איז טאַקע אַ הֵר קֶשֶׁה, אַז מ'זאָל נישט טון קײן 'מִצְוָה' [הבאה מצד היצר הרע].

צג

און וויאָזוי ווערט מען געוואָר [לידע שהוא באמת 'עבִירָה', זה גם כן דבר קשה, שהרי על [זה] דאַרף מען האָבן סײַעֲתָא דְּשִׁמְיָא [להבין ולהכיר כי באמת] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים וויל דאָך דאָס נישט.

צד

ועל דרך זה פירש הר"ף בעין יעקב המשך דברי הגמרא שם, שאף הקב"ה יאה תמה עמהם של הצדיקים לעתיד, וכרתיבם גם כְּעֵינֵי יִפְלֵא. כי באמת מה שניצלו הצדיקים מהיצר הרע, הוא רק בעזרתו ית"ש, אבל כדי שלא יהיה נהמא דכיסופא, ויהא נחשב לצדיקים כאילו הם בעצמם נצחו יצרם, לכן גם הקב"ה יאמר עמהם לחמוה האיד וכלו לכבוש הר גבוה כזה. וכזה ביארו גם מאמר הכתוב אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, והטעם בכדי וְלֹא יִבְשׂוּ עַמִּי לְעוֹלָם, שלא יהא להם נהמא דכיסופא

[ווי] ס'שטייט דאָך, דער ר״ף זאָגט דאָך^{צד}, [ועל פי דבריו ביארו דברי הכתוב]^{כח} [יורא ב, אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, וְלֹא יִבְשׂוּ עַמִּי לְעוֹלָם]. [דהכוונה על מה שהצדיקים] זיי

^{צב} פירוש: ער מיינט.

^{כח} ברי"ף על עין יעקב (סוכה שם, ד"ה בשלמא): ומה שהצדיקים בוכים, הוא לפי שחושבים הם כיון שצופה רשע לצדיק זה יצר הרע שמבקש להמית, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו (כמבואר בגמרא שם), אלא שהקב"ה לא

וואונדערן זיך האײַן יְכֻלְנֹה (לכבוש הר גבוה כזה), זאָגט ער דאָך פֿשֿט דער רי"ף אין עין יעקב [במה שאמרו שם בגמרא כי גם הקב"ה תמה עמהם, שנאמר גם בְּעֵינֵי יְפֻלָּא, דהוא כדי להרבות שכרם כאילו הם נצחו יצרם מצד כוחם, וזהו גם ביאור הכתוב], וְהִלָּלְתָּם אֶת [שם] ה' אֱלֹקֶיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא [שבשעת תמיתה הצדיקים, עושה עמהם הקב"ה כן, להפליא גם הוא על נצחון יצרם], שְׁטִיטֵי אֵין רִי"ף [דעם הסבר, דהרי באמת הנצחון הוא רק מצד הקב"ה אבל אם כן נמצא כי] ס'איז דאָך נְהָמָא דְכִיסּוּפָא.

[והלא] דאָס גאַנצע וואָס מ'איז אַראָפּגעקומען אויף דעם עוֹלָם [הוא בכדי שיעשו כאן מַצּוֹת ובוה ירויחו שכרם בעולם העליון מן הדין, בכדי] אַז ס'זאָל נישט זיין קיין נְהָמָא דְכִיסּוּפָא¹¹.

נו אַז מ'איז [ווען] מוֹדִיעַ [דעם אמת, האײַן שיכלו לכבוש הר גבוה כזה, און] מ'וועט וויסן אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים האָט זיי דאָס צוגעהאַלפֿן [לנצח את יצרם, אם כן] האָט ער [הצדיק] דאָך גאַרנישט געטון [דערצו, ואם כן שוב אחתי יהיה נְהָמָא דְכִיסּוּפָא].

נאָר דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים טוט מיט אים אַ חֶסֶד, [אז] דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים זאָגט גַם בְּעֵינֵי יְפֻלָּא, אַזוי זאָגט דאָך די גמרא¹².

[והגם] דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים ווייסט דעם אָמֶת [אז] ס'איז נישט קיין עֲבֻדָּה [שאפשר מצד האדם], וואָרן דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים האָט אים געהאַלפֿן דערויף. נאָר וואָס דען, מ'וויל דאָס נישט אויסזאָגן, כדי ס'זאָל נישט זיין קיין נְהָמָא דְכִיסּוּפָא.

[מיט דעם] זאָגט ער [לפרש הכתוב] וְהִלָּלְתָּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹקֶיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא [שאומר על פליאת הצדיקים גַם בְּעֵינֵי יְפֻלָּא, והטעם שאומר כן] ווייל כדי וְלֹא יִבְשׁוּ עַיִם לְעוֹלָם, ס'זאָל נישט זיין קיין נְהָמָא דְכִיסּוּפָא.

צה

ועל כל פנים מבלי סיעתא דשמיא מיוחדת, אי אפשר להנצל מיצר הרע כוח שצובע עבירה למצוה. וכבדי לזכות לסיעתא דשמיא זו, הוא גם כן רק על ידי שמתניעין הצדיקים בעבודת ה' ובכבישת יצרם הרע. ולכן שפיר יאמרו הצדיקים לעתיד לתמוה האײַן יְכֻלְנֹה לכבוש הר גבוה כזה

אַבער על כל פנים איז דאָס טאַקע נישט מעגליך [מצד האדם עצמו, לנצח היצר הרע שצובע עבירה למצוה, אם לא על ידי סיעתא דשמיא מיוחדת].

יעובנו בידו של יצר הרע, מתוך זה חושב צדיק שלא יהיה לו שכר על מה שנצחו ליצה"ר, כי הנצחון הוא להקב"ה שלא עזבו בידו, ויותר שכרו בעולם הבא, ולכך הצדיקים בוכים. וגם הקב"ה תמה עמהם, להורות [כאילו] שהם בכוחם נצחווהו מבלי עזרתו, כי הקב"ה רב חסד, ואע"פ שלה' הישועה, וממנו הכל לנצחו, מעלה עליו הקב"ה 'כאילו' הצדיקים נצחו, ואני תמה איך יָכֻלו לנצחו, כדי להעלות לו שכרו של צדיק בשלימות. וזה שאמר הכתוב כי יְפֻלָּא בְּעֵינֵי הָעָם הַזֶּה גַם בְּעֵינֵי יְפֻלָּא, כדי לתת להם שכרם מְשָׁלִם.

¹¹ כן הביאו הישימות משה (סוף פ' חיי שרה, ובתפלה למשה תהלים יג ו) והייטב לב (פרשת בראשית ופרשת וירא, ובייטב פנים לשבת שובה אות ח, ולשבעות אות כה) שיש מפרשים כן בדברי הכתוב אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וגו', על פי דברי הרי"ף בעי' דלעיל. [ובישמח משה ח"ג (שיר השירים א, ה) כתב הלשון, על פי 'ששמעתי מחכם אחד' לפרש הפסוק והללתם וגו']. ועל פי דבריהם היה רבינו רגיל להזכיר גם פירוש זה הכתוב על שם הרי"ף.

¹² פירוש, לחם של בושח. והוא כינוי על מי שמאכילין אותו לחם בחנם, ולא בשכרו, שעל זה אמרו בירושלמי (ערכה דף י). מאן דאכיל מחבריה בהית לאסתכולי באפיה. - ועיקר הענין דהוה תכלית ביאת האדם לעולם הזה, הוא מבואר בכמה ספרים הק', שתכלית הבריאה היה שנברא האדם להיות לו יצר הרע, והבחירה תהיה מסורה בידו, כדי שיקבל שכרו בדין בעולם הבא, ולא יהיה לו נהמא דכסופא, כמי שנוון בשלחן אחרים מצד החסד לבד, אלא יקבל שכרו בדין, להיות נהנה בשכרו מזיו השכינה בעולם העליון. ועיין בזה בספר מגיד מישורים להב"י (פרשת בראשית), ובסידורו של שבת (ח"ב דרוש ד, פ"א אות יב) בשם האר"י ז"ל, ועוד בכ"מ.

נָאָר וואָס'זשע דען, [ס'איז] אָבער דאָך שווערער [כשצריך לזכות להעזר ממרום, שהרי] נישט בַּחֲנָם [און] נישט אַזוי גרינג קומט מען צי צו דער סִיעֶתָא דְשִׁמְיָא, [נאָר דורך] אַ גרויסע פּלאַג [עד כמה שידו מגעת, שיזכה לידע ולהבחין את האמת].
און אפילו [ווען מ'ווייטט שוין] דעם אָמֶת, אפילו מ'ווייטט יא, דעס איז אויכעט שווער [שיתגבר 'למעשה' נגד יצור].

נאָר דער בוראָ פֿל עולמים טוט נאָך מער חֶסֶד, און ווייזט זיי גאָרנישט די ישועה [הבא ממרום, רק כאילו היה זה מצדם].

אָבער דער אָמֶת [איז טאַקע], נישט בַּחֲנָם [מגיעין לזה, וצריך לזה גם בחירה ויגיעה מצד האדם, אבל עצם נצחון היצר הרע הוא רק על ידי עזר ממרום, דאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו], אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט¹².

איבערהויפט פון א פֿעל בַּחֲרִיה [שהוא מסית ומדיח], אַז 'ער' איז עס צוֹכֶע, פון א פֿעל בַּחֲרִיה אַז 'ער' פאַרנאַרט און וויל מאַכן אַן עֲבִירָה פאַר אַ מַצּוּה, איז נאָך שווערער [להנצל מזה. און ס'איז דאָ] ווייניג [מענטשן] וואָס מ'דערגרייכט די סִיעֶתָא דְשִׁמְיָא, אַז מ'זאָל זיך נישט פאַפֿן.
על כל פנים איז דאָס דער חילוק¹³.

צו

איבערדעם איז רעכט.

פאַר די רָשָׁעִים איז עס נִדְמָה פֿחוט הַשְׁעָרָה.

וואָס זיי ווילן טון [אפילו] 'עֲבִירוֹת', [שהרי] ווילאַנג מ'איז מְגוֹשֵׁם [און] מ'איז מְשׁוּקָע אין עֲבִירוֹת לאַזט מען זיך פאַרנאַרן פון די תַּאֲוֹת [אפילו] פון די 'עֲבִירוֹת', און מ'זינדיגט פאַרן באַשעפער.

אָבער לַעֲתִיד, [ווען] מ'באַקומט אַביסעלע אָפּענע אויגן קוקט מען דאָך אַן אַזוי דעס נאַרישקייט, [שהוא באמת רק כחוט השערה, שיוכל להבין שצריך להתגבר נגד זה. שהרי באמת] ווער האָט דאָס געוואָלט גיין זינדיגן פאַרן אייבירשטען? ס'איז [באמת] געווען אַ חוט הַשְׁעָרָה 'דאָס' פּוֹכֵשׁ צו זיין.

[ולכן לעתיד] קוקט מען דאָס אַן פאַר אַ חוט הַשְׁעָרָה.

צו

אָבער צִדִּיקִים, 'די' קוקן דאָך אַן אַז מ'האָט זיי פאַרנאַרט [בצביעות מצוה], און אויף די עֲבִירוֹת האָט מען געזאָגט [שהוא מַצּוֹת, און עס] געמאַכט פאַר מַצּוֹת, מַצּוֹת.
און [אפילו] דעס האָט מען זיך מִתְגַּבֵּר געווען, די וואָס זענען געבליבן פֿצִדְקָתָם, און זיי האָבן נישט געטון 'די מַצּוֹת' וואָס דער פֿעל דָּבָר האָט זיי 'איינגעמאַכט' פאַר מַצּוֹת.

¹² בחלק הדרוש השייך לחלק ב' של הקונטרס, בביאור החילוק שבין יצר הרע למסית ומדיח (וכדלעיל בהערה יז).
וז"ל רבינו שם בתוך הדברים: דער יצר הרע איז טאַקע זייער שטאַרק, נאָר אף על פי כן, טאַמער וויל מען זיך מִתְגַּבֵּר זיין, איז מער גיכער דאָ סִיעֶתָא דְשִׁמְיָא, [וכמו שאמר] אלמלא עוזרו לא יכול לו, [שהרי] מ'האָט דאָך אים נישט באַשאַפֿן מיט קיין בחירה. אָבער אַ מענטש איז דאָך אַ בעל בחירה, אָבער אַ מסית ומדיח אַז ער פאַרלייגט זיך, [איז] גאָר שווערער דערגרייכט מען סִיעֶתָא דְשִׁמְיָא, ווייל מ'האָט צו טון מיט אַ בעל בחירה.

¹³ בין יצר הרע למסית ומדיח, דבשתייהם צריך סִיעֶתָא דְשִׁמְיָא להנצל, אבל להנצל מן היצר הרע יכולין לזכות יותר בנקל.

[וממילא] ביי 'די' איז עס טאקע א 'הר קשה'.

צח

איבערדעם איז דאס ביידע אמת.

[ביי] יעדן [איז עס] מיט וואָס ער קומט [היצר הרע לעומתם], ביי דעם איז ער זיך מצער.

צט

ישוב הקושיא בפרשת יתרו

ועל דרך זה יוכן האיך שנאמר וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וגו', היה בזה הן אמירה רכה להפשוטי עם, והן דיבור קשה להבני עלייה

איבערדעם איז רעכט, [דער] כה תאמר לבית יעקב, [שהיה כאן אמירה רכה לפשוטי עם, ודברים קשים כגידין להבני עלייה, במה שנאמר להם וְעַתָּה] אִם שָׁמוּעַ [תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי] וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וגו'.

ק

כי הפשוטי עם שבהיותם במצרים נתפתו לעצת יצרם ועשו גם 'עבירות' גמורות, ונתרגלו רק ביצר הרע המפתה 'לעבירות', הם חשבו עתה כשנתרגמו ועשו תשובה לקבל עליו עול עבודתו יתברך, שיעלה להם הדבר בנקל, כי הם לא ידעו רק מיצר הרע כזה שהוא 'כחוש השערה'. ולכן היה מאמר זה אצלם אמירה רכה

[שהרי] די פשוטי עם, די האָבן דאָךְ נישט 'געהאַרעוועט' [עד עתה לנצח את יצרם]. זיי האָבן דאָךְ אין מצרים געטון כסדר עבירות, האָבן זיי דאָךְ געוואוסט אז דער בעל דָּבָר קומט אָנרעדן עבירות, [וכשנאמר להם עתה לקבל עול תורה ולסרב ליצרם] איז עס ביי זיי געווען אַמירה רכה.

[שהרי] דעמאָלטס האָבן זיי דאָךְ געזען [מעלת עבודת ה'], דעמאָלטס איז דאָךְ יעדער געווען געהויבן, [וכדכתיב] בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי [וודשו בו שעשו כולם תשובה]^{כט}, זיי זענען נְתַעֲלָה געוועזן בְּתִשְׁבּוּכָה שְׁלִימָה, זיי זענען געווען [דעמאָלטס] בְּתַכְלִית הַקְדוּשָׁה, נאָךְ די סְפִירָה^ל, מיט די אלע נסים.

האָבן זיי געזאָגט 'וואָס הייסט עפעס'? אַז מ'זאָל פאַלגן דעם באַשעפער און נישט טון קיין 'עבירות', איז ביי זיי געווען אַמירה רכה, [ווען] זיי זענען געקומען צום שַׁכֵּל.

קא

אבל הבני עליה כבר נתייענו עוד במצרים בעבודת ה', ואצלם בא היצר הרע בלבוש של 'מצות', אשר הוא באמת כהר קשה לעמוד נגדו. ולכן כבר הבנינו כי לשמוע בקול ה' ולקיים המצות שיתוספו עליהם, 'הא צריך עבור זה ללחום עוד קשות נגד יצרם, ולכן היה מאמר זה אצלם דברים קשים כגידין

אַבער די בְּנֵי עֲלִיָּה, די זענען דאָךְ געוואוינט געווען צו 'האַרעווען', זיי האָבן אין מַצְרִים אויך געהאַרעוועט [אז] מ'זאָל דינען דעם אייבירשטען.

[ועל כן] האָבן זיי שוין געשפּירט דעם טעם אַז מ'האָט זיי געמאַכט פון די עבירות

^{כט} בילקוט שמעוני (יתרו, רמז רעה): וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינִי (יתרו יט, ב). והלא כבר נאמר (שם א) בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי. אלא הקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בְּתִשְׁבּוּכָה, אף נסיעתן מרפידים בְּתִשְׁבּוּכָה. [וכן הוא ברש"י (יתרו שם)].

^ל וכמבואר באורך בזהר הק' (ח"ג דף עז:): עיי"ש.

מִצֹּת, הָאֵבֶן זֵי גִעְזֶען [דבכדי] אַז מ'זאָל צוקומען ס'זאָל זיין וּשְׁמֵרָתָם אֶת בְּרִיתִילָא, [און] אַם שְׁמוּעַ תְּשֻׁמְעוּ 'בְּקִלִּי', מ'זאָל נאָר טון די מִצֹּת וואָס הָשֵׁם יתְבַרְךָ הָאָט געהייסן, - נישט די מִצֹּת וואָס דער בַּעַל דְּבָר זאָגט, און [וואָס] די מִסִּיתִים וּמְדִיחִים זאָגן, - דעם איז שוין דְּבָרִים קָשִׁין פֿגִּידִים.

קב

די פֿשוּטִי עֵם הָאֵבֶן נישט געוואוסט פון דעם, וואָרן זיי הָאֵבֶן דאָס נישט 'מיטגעמאַכט', זיי הָאֵבֶן נאָר געזען [דעם וואָס] דער יִצְרָ הָרַע הָאָט זיי צוגערעדט צו טון עֲבִירֹת [ולכן אצלם היה זה אמירה רכה]. איבערדעם [אַבער] פֿאַר די בְּנֵי עֲלִיָּה, איז דאָס געווען דְּבָרִים קָשִׁין פֿגִּידִים.

קג

ישוב הקושיות בתחילת הפרשה

הקדמה לישוב קושיא א-ה

בקרוב אהרן כתב לבאר למה נצטוו באלו הקרבנות הבאים לכפר על חטא העגל, דייקא עתה ביום שמיני למילואים. כי בכל עת שיש לאדם תוספת טובה, או תוספת מעלה ומדרגה, או מתגבר לעומתו הבעל דבר לקטרג עליו ולמונעו, ולכן הוצרכו עתה לכפרה כדי להנצל מקטרגו.

דאָס קאָן זיין איז דער פֿשֿט [נאכן בהפסוק זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ].

[דהנה] ס'שטייט דער קרבן אהרן זאָגט^א, ער איז מִסְבִּיר [בענין] די קִרְבָּנוֹת [שביום שמיני למילואים] וואָס זענען געקומען מִקְרִיב זיין [לכפר על חטא העגל, דייקא בשעה שנכנס אהרן למקדש].

גיט ער צו פֿאַרשטיין, יעדער איד, אַז ער באַקומט עפעס אַ תוספות טובה, פֿאַרלייגט זיך אויף אים דער בַּעַל דְּבָר [לפשפש במעשיו ולקטרג עליו], כדי ער זאָל פון אים מוֹנֵעַ זיין דעם תוספות טובה, [ולכן בזמן כזה] באַקומט ער מער הַתְּגַבְּרוֹת [לעכב ממנו הטובה].

אַזוי גיט ער צו פֿאַרשטיין דער קרבן אהרן, טאַקע דאָ אָט [בפרשתן] אויפן תורת כהנים, דאָ אָט ביי דעם [ענין], זאָגט ער [דלכן] הָאֵבֶן זיי געדאַרפט הָאֵבֶן סִייעָתָא דְשִׁמְיָא [ולהביא קרבן לכפר על חטא העגל].

^א ועיין באורך בס"ג יתרו תשט"ז הנזכר, שמפרשו רבינו על ענין שמירת הברית, שצריך עבור זה ללחום ולהתגבר על היצר הרע.

^ב דאיתא בתורת כהנים (ריש פרשתן, אות ג): 'ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת. מלמד שאמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, אף על פי שנתרצה המקום לכפר על עונותיך, צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן, שלח דורון לפניך עד שלא תיכנס למקדש, שמא ישנאך בביאתך למקדש. ושמא תאמר אין צריך כפרה אלא אני, והלא אף ישראל צריכים כפרה, שנאמר ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שְׁעִיר עִזִּים לחטאת.

ועל זה כתב שם בקרבן אהרן על התוכי: מה שאמר שמא ישניאך 'בבואך למקדש', ולא ירא ממנו קודם בואו. הנה הוא מפני שעם היות שהשטן תמיד עולה ומשטין וזוכר עונות ראשונים, לבקשתו ההעדר שהוא ממונה עליו, עם כל זה השטנתו יותר מצויה בעת אשר יצטרך האדם או ירצה לקבל חסד ממנו ית', מטוב מה, או מַעֲלָה, כי אַז השטן מפשפש במעשיו לבקש לו עילה וסיבה לדחות ממנו שלא יקבל הטוב. ולזה לא ירא משה מהשטן אלא בעת אשר יבא אל המקדש, שאז לדחותו ממנו יבקש לו מה שחטא וישניאֵהוּ. ○ וזהו הטעם שהיות האדם בסכנה גדולה ומקוה התשועה ממנו יתברך, צריך לפרקליטין גדולים להנצל (כמבואר בגמרא שבת לב:), לפי שאז יפשפש השטן במעשיו, ויעמידנו לדין באומרו שאינו ראוי להוושע.

קד

וכשם שרצה הבעל דבר להתאמן נגדם בקטרוגו, כן התאמן נגדם בהתנבחות היצר הרע על ידי צביעת עבירה למצוה

איבערדעם קאָן זיין איז געווען [אידן] מער התגברות היצור [הרע, באותה שעה, לפתום לעבירה בלבושים של מצוה].

קה

ועבור כל זה הוצרכו לאלו הקרבנות, בכדי להגין עליהם ולהצילם מכת השטן והיצר הרע

ממילא היצטערט [בעת הקמת המשכן] אז אידן האָבן תשובה געטון, הגם [מיט] דאָס מַשְׁכָּן [אַליין] האָבן זיי געדאַרפט אַלעס פֿאַררעכטן^{לג}, [עם כל זה הוצרכו עוד לכפרת הקרבנות].

קו

והנה חטא העגל היה גם כן על דרך זה, שפיתה אותם השטן לחשוב שהוא דבר טוב. וכמובאר ברמב"ן וראשונים שבודאי לא היתה כוונתם לעבודה זרה, אלא חשבוהו למנהיג במקום משה, ונתפתו בעצת היצר לחשוב שעושים דבר טוב

[והנה] לעולם דאָס עגל אַליין, זעט אויס [שלא היה בגדר עבודה זרה במקום אלקות, רק] זיי האָבן געזוכט אַ מְנַהִיג אַנשטאַטס מִשֶּׁה רַבֵּינוּ.

[ולדרכינו יש לומר כי] זיי האָבן אויך געמיינט אז זיי טוען אַ מַצָּה, אז מ'ברויך האָבן אַ מִשְׁפִּיעַ אַנשטאַטס מִשֶּׁה רַבֵּינוּ, [באומרם כי] אידן קענען נישט זיין אַן אַ מְנַהִיג. זיי האָבן זיך טועה געווען [כשראה העם] כי בִּשְׁשׁ מִשֶּׁה^{לד}, האָבן זיי געזוכט [מנהיג במקום משה].

און אפילו [ווען] אהרן האָט זיי געזאָגט אז דאָס טויג נישט, אָבער זיי האָבן מיטן עגל אויכעט געמיינט [נאָר כדי צו] עפעס אַ מִשְׁפִּיעַ האָבן, אויף דער 'אַרטי^{לה}, אויף די בחינה [של משה, אבל לא לשם אלקות].

אזוי ווי דער רמב"ן הקדוש אַליין זאָגט דאָך^{לז}, אז זיי האָבן נישט געמיינט קיין

^{לב} וכמובאר ברש"י בפרשתן: לפי שכל ז' ימי המלואים שֶׁהֶעֱמִידוּ משה למשכן ושימש בו ופרקו בכל יום, לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה, מִשֶּׁה רַבֵּינוּ, כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה בינינו, ונדע שנתכפר לנו עון העגל. לכך אמר להם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' תַּעֲשׂוּ וְיָרָא אֱלֹהִים כְּבוֹד ה', אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם, ותדעו שהמקום בחר בו. ובתנחומא תרומה (סימן ח): ואתה מוצא שביום הכפורים נתכפר להם, ובו ביום אמר לו הקב"ה וְעָשׂוּ לִי מִקֶּדֶשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם (תרומה כה, ח) כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל. ולכך נקרא משכן 'הַעֲדוּת' (פקודי לח, כא), שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם. אמר הקב"ה, יבא זהב שבמשכן, ויכפר על זהב שנעשה בו העגל, שכתוב בו (תשא לב, ג) וַיִּתְּפָקוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב וְגו', ולכן מתככרין דיבה, וזאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם זָהָב (תרומה שם, ג).

^{לז} והיו סבורים שמת משה ושוב לא יחזור אליהם, וכמו שמפרש רש"י (כי תשא שם): כִּי בִשְׁשׁ מִשֶּׁה. כתרגומו, לשון איחור וכו'. כי כשעלה משה להר, אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ר' שעות, כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המניין הוא, והוא אמר להם שלמים, מ' יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בו' בסיון עלה, נמצא יום מ' ביו"ז בתמוז. בט"ז בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערוביאי, לומר ודאי מת משה, לכך בא ערוביאי לעולם. אמר להם מת משה, שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (דף פט). ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן, בין קודם חצות בין לאחר חצות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר (תשא שם, ו) וַיִּשְׁפִּימוּ מִמֶּתְחַת וַיַּעֲלוּ עֲלוֹת.

^{לח} פירוש: אופן.

^{לז} ברמב"ן כי תשא (לב, א): אבל הכתוב הזה וְעָשׂוּ לִנִּי אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ, כי זה משה האיש אֲשֶׁר הָעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לא ידענו מה היה לו! הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושרו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים

עבודה זרה, ס'איז נאָר געוואָרן דערפון אַן עבודה זרה [בדורות שלאחריהם, אצל ירבעם].
דער שטן איז געווען דערניצן¹, אָבער אין אַמֶת'ן אַרײַן איז די כּוֹנָה [פון] תּחִילת
נישט געוועזן לעבודה זרה.

קז

ולכן עתה כשבאו לעשות תשובה ולהביא כפרה על חטא העגל, הוזהרים הקב"ה להזהר
מעתה שלא להתפס ברשת זה היצר הרע שזה דרכו לבוא לנגדם בלבוש של מצוה

איבערדעם קאָן זיין.

[דלדרכיניו] לעולם איז אַזוי, זיי האָבן אויכעט געזען [גם בהעגל ענין לבוש של] 'מִצּוֹת',
[שהשטן היה צובע להם למצוה].

איבערדעם דאָס קאָן זיין, דער בורא כָּל עוֹלָמִים האָט געזאָגט, אַצינדערט אַז
מ'גייט תּשׁוּבָה טון [על חטא העגל], זאָלן זיי [אויף] זיך מַקְבֵּל זיין, דאָרף מען זיין מיט
זֵהִירוֹת [אז] מ'זאָל נאָר טון די 'מִצּוֹת' וואָס 'הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ' האָט געהייסן.
מ'דאָרף תּשׁוּבָה טון, [אז] מ'זאָל נישט זינדיגן. און נישט נאָר נישט 'זינדיגן', [מיט]
קײַן 'עֲבִירוֹת', נאָר טאָקע די 'מִצּוֹת' וואָס זיי שטאַמען פון בעל דָּבָר, דאָרף מען אויך
נישט טון, און מ'דאָרף זיך מַתְּבַנֵּן זיין אַז מ'זאָל נאָר טון [אַת אֲשֶׁר צִוָּה ה'].

שמשא הוא האלקים, ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו
נעשה אלקים. ועוד, כי בפירוש אמרו אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ, לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או
בעולם הבא. אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו, משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים על
פי ה' ביד משה (בהעלותך ט, כג), הנה אבד ממנו, נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו על פי ה' בידו, וזה
טעם הזכירם משה האיש אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ, לא הקל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלקים. וכן תוכל להבין זה
מתשובת אהרן אל משה רבינו מה עָשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי הִבֵּאתָ עָלֵינוּ חֲטָאָה גְדֹלָה (תשא לב, כא), והיתה תשובתו
וַיֹּאמְרוּ לִי קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים גּוֹ', וְאָמַר לָהֶם לְמִי זֶהבְּ הַתְּפִלָּה וַיֹּתֵנוּ לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ כֶּאֱשׁ (שם כג-כד), והנה
אהרן מתנצל למשה ואמר לו אל יחר אף אֲדֹנִי (שם, ככ), והוא כמסופר על חטאתו פשע, שאומר כי הם בקשו
ממנו עבודה זרה ועשאה להם בידי, ולמה לא יחר אפו, ומה חטאה גדולה מזו. אבל הענין כמו שאמרתי, שלא
בקשו העגל להיות להם לָקֵל מִמֵּית וּמַחִיָּה, וקבלו עבודת אלקות עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה
מורה דרכם, וזהו התנצלותו של אהרן, טען כי לא אמרו לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפניו במקומו
אדוני, שלא ידעו מה היה לך, ואם תשוב אם לא, ולכן הם היו צריכין למי שיורה להם דרכם כל זמן שלא תהיה
אתה עמם, ואם אולי תשוב יעזבוהו וילכו אחרך כבראשונה. וכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה מיד
הניחו את העגל ובעטו בו וכו' (ועי' שם ברמב"ן באורך).

ועוד שם (לב, ר): וַיֹּאמְרוּ אֵלָה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֶיךָ, גם זה הכתוב יורה אותנו, כי אין טיפס בעולם
שיחשוב כי הוזהב הזה אשר היה באזניהם הוא אשר הוציאם ממצרים, אבל אמרו כי כח הצורה הזאת העלם
משם, והנה לא תמצא שיאמר בעגל בשום מקום אשר 'הוציאנו' ממצרים, כי הם מודים במי שאמר אנכי ה'
אלקין אשר הוצאתיך מארץ מצרים (יתרו כ, ב), כי שמו הגדול הוא המוציא אותם משם, אבל יאמרו במקומות
רבים אשר 'העלוך', כי יקחו זה במקום הדי הגדולה המחרבת ים, השָׁמָה מַעֲמִיק ים דָּרָךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִּים (ישעי' נא,
י), וזהו שנאמר (תהלים קו, כג) וַיִּמְרֹד אֶת כְּבוֹדִם בְּתַבְּנִית שׁוֹר אֲכֹל עֵשָׂב, ושם נאמר שִׁכְחוּ קֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה
גְּדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם, נִפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף, שכחו דברו אשר צום, והנה עברו על לא תעשה לך
אלהים אחרים על פני (יתרו שם, ג), כאשר רמזתי שם, ותבין זה. ונעני' בזה באורך בהקדמת על הגאולה ועז'ית, ועוד
בכ"מ בדברי רבינו].

¹ כמבואר בתרגום יונתן (תשא לב, יט) על הפסוק וַיְהִי כֹאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּתְּנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אָף
מִשָּׁה וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ אֶת הַלֶּחֶת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּתּוֹת הָהָר. וז"ל: וַהֲיָה כִּד קָרִיב מִשָּׁה לְמִשְׁרִיתָא וְחָמָא יָת עֵיגְלָא
וְחִיגְגִין בִּידֵיהּ דְּרִישְׁעִיא מַחְגִּיגִין וּמַגְחִיגִין קְדָמוֹ, וְסִטְנָא הָיָה בְּגִיחָא, מִטְפֹּא וּמִשׁוֹר קְדָם עֲמָא, וּמִן יָד תַּקַּף רַחַח
וּרְגִלָּא דְּמִשָּׁה וְטָלַק מִן יָדוֹ יָת לִוְחָיָא וְתַבֵּר יְתָהוֹן בְּשִׁיפּוּלִי טוּרָא.
וברש"י (תשא לב, ה) וַיֵּרָא אֶתְרֵן. שהיה בו רוח חיים, שנאמר (תהלים קו, כ) בְּתַבְּנִית שׁוֹר אֲכֹל עֵשָׂב, וראה
שהצליח מעשה שטן וכו'. [ונכיצא בזה הוא בלשון רש"י המובא לעיל בהערה ד].

קח

ישוב קושיא א-ב

וזה שאמר הכתוב שאמר להם משה 'זֶה' הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, דבא להורות ולהזהיר שאף 'במצות' אין לעשות אלא אותן המצוות שצוה אותן הקב"ה, אבל לא לעשות אחת מכל מצוות ה' אֲשֶׁר לא תַּעֲשִׂינָהּ, דהיינו המצוות הבאים מצד הסתת היצר, אשר לא צוה ה' אותם. ולכן נאמר 'זֶה' הַדָּבָר לשון מיעוט, למעט המצוות שמצד היצר הרע

איבעררעדעם זאגט ער, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה - דאָס מיינט דער פסוק - 'זֶה' הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ. איז דאָס אַ מיעוט, [אז] 'נאָר' זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', נישט דעס וואָס הָשֵׁם יתְבָרַךְ האָט נישט געהייסן, נישט קיין 'נייע' מִצְוֹת, נישט אַזעלעכע מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לא תַּעֲשִׂינָהּ, דעס זאָל מען 'נישט' טון.

קט

ווייל אידן זענען דאָך דעמאָלטס געהויבן געווען, דעמאָלטס האָט עס געקאָנט זיין [עלול יותר, שיבא אליהם השטן בלבוש של 'מצוה' דייקא].

אפילו דער וואָס פריער האָט אים דער פֿעל דָּבָר אָנגערעדט צו טון 'עֲבִירוֹת', אָבער [ווען] ער איז געקומען צום מִשְׁכָּן, [דעמאָלטס] האָבן דאָך אַלע אידן תְּשׁוּבָה געטון, מ'האָט געבויעט דעם מִשְׁכָּן בְּקִדּוּשָׁה וְטִהָרָה, דאָס גאַנצע [מה שטרחו בבנין המשכן] איז דאָך געווען [כדי] מ'זאָל זיי מִכְפָּר זיין אויפן עוֹן הָעֶגְלָה, און די אַלע עוֹנוֹת וואָס זיי האָבן זיך נִסְתַּעַף געווען פֿונעם עֶגֶל.

אָבער דעמאָלטס, ווייל אידן זענען געוואָרן דערהויבן, האָט זיך ביי יעדן אָנגעהויבן 'די' נְסִיוֹנוֹת [המצוי בצדיקים, אז] מ'האָט זיי צוגערעדט צו 'מִצְוֹת' אַזעלעכע, וואָס ס'טויגן נישט.

קי

איבעררעדעם האָט מען זיי אָנגעזאָגט, עקסטערעדעם [מה שנצטוו אויף] די קָרְבָּנוֹת [בתחילת הפרשה, הוסיף והזהירם עתה] עטס זאָלט אויף זיך מִקְבֵּל זיין [לעשות רק המצוות אֲשֶׁר צִוָּה ה', ולא מצוות אֲשֶׁר לא תַּעֲשִׂינָהּ].

[שהרי] דער עיקר [תְּשׁוּבָה] איז דאָך עֲזִיבַת הַחֵטָא^{לח} [מכאן ולהבא, ועל כן כשעשו תשובה על חטא העגל שנגרם באופן זה, הוצרך להזהירם על להבא שלא יפלו עוד בנסיון כזה. ולכן] האָט ער געזאָגט איז דאָס איינס [מעיקרי התשובה, אז] זֶה הַדָּבָר 'אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ', [ולא מצוות אחרות אֲשֶׁר לא צִוָּה ה'].

קיא

ישוב קושיא ג-ה (באופן ראשון)

וזה שאמרו במדרש שאמר להם משה 'אותו' יִצַּר הָרָע תַּעֲבִירוּ מִלִּבְכֶּם, והכוונה על אותו יצר הרע המצוי בצדיקים דייקא, שבא להם בלבוש של 'מצוה'. וכל זה הוא שפיר מענין הכתוב זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, וכמו שביארנו

דאָס זאָגט דער מדרש, 'אותו' יִצַּר הָרָע, 'דער' יִצַּר הָרָע פֿון 'מִצְוֹת', תַּעֲבִירוּ מִלִּבְכֶּם. ס'איז נישט גענוג [להעביר] דעם יצר הרע פֿון 'עֲבִירוֹת', נאָר [אויך] 'דעם' יִצַּר הָרָע וואָס ס'איז גאָר דאָ ביי צִדִּיקִים, וואָס ער רעדט זיי אָן צו טון 'מִצְוֹת' אַזאָלעכע, וואָס ס'טויגן נישט.

^{לח} כמבואר ברמב"ם (תשובה ב, ב): ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויִסְירוּ ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו'. וכן יתנחם על שעבר וכו'. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם וכו'.

איבערדעם זאָגט ער (במדרש, דהכתוב אומר) 'זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', נֶאֱר 'אוֹתוֹ' הַדְּבָר, 'דַּע' יֵצֵר הָרַע וּוָאס ער זאָגט גאַר אויף די 'עֲבִירוֹת' אֲשֶׁר צִוָּה ה', ער מאַכט עס גאַר פֿאַר אַ צִוּוּי פֿון הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, [וכפירוש הבעש"ט באומרם] שׁוֹחֵט דַּעֲלָמָא מִיחִיב מִשׁוּם 'צוֹבֵעַ', ער פֿאַרבט אַן עֲבִירָה פֿאַר אַ מִצְוָה, 'אוֹתוֹ' יֵצֵר הָרַע דַּע' יֵצֵר הָרַע פֿון אֲשֶׁר צִוָּה ה', [תעבירו גם כן מלבבכם].

[און] 'דעמאָלטס' וועט זיין וְיָרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'.

קיב

איבערדעם זאָגט דאָס דער ילקוט אין דעם מדרש, [אז] 'דאָס' מיינט דער פסוק מיט דעם 'זֶה הַדְּבָר, אַז ס'איז מִמַּעַט אַזעלעכע מִצְוֹת וואָס מ'מוז אַוועקלייגן, וואָס ס'טויגן נישט.

קיג

ישוב קושיא א-ה (באופן שני)

מבואר ברש"י עה"פ וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה, דאפילו לשמים אסור. ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שְׁנֵאָה, מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה

אָדער אפשר גאַר, ס'איז נאָך מְרוּמָז אין דעם [באופן אחר].

[דהנה] ס'שטייט (דברים טז, כב) - אַזּוּי ווי די בְּמָה [של מצבת אבן אחת] - לֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה, זאָגט רש"י^ט, כְּאֵטְשִׁיג ס'איז געווען אַהוּבָה בימי האבות, עכשיו שעשאוה חק לעבודה זרה איז שְׁנֵאָה.

[אפילו] אַ זאָך וואָס ס'איז גאַר אַמאָל גוט געווען, [אַבער] אַז מ'מאַכט עס אַ חק לעבודה זרה, מוז מען זיך שוין דערפון מְרַחֵק זיין.

קיד

ואם כן יש לומר על דרך זה דלאחר שנכשלו בעגל, היה שם עבודתו וענינים כאלו שהיו מותרים מקודם, ועכשיו נאסר עליהם

איבערדעם דאָס קען זיין.

[ווייל] נאָכ'ן חֲטֵא הָעֶגְל, איז געוואָרן אַזעלעכע עֲנִינִים וואָס ס'האָט מִסְתַּעֵף געווען פֿון עֶגְל, אַזעלעכע עֲנִינִים וואָס זענען אפילו פריער גוט געווען, [אַבער] אַז מ'האָט עס געמאַכט פֿאַרן עֶגְל, האָט מען שוין עס נישט געטאַרט טון.

קטו

ולכן כשבאו עתה לשוב ולכפר על חטא זה, הקדים להזהירם על אלו הענינים. ולזה אמר להם משה 'זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', לִמַּעַט הִדְּבַרְתֶּם שְׁמִעְתָּה לֹא צִוָּה ה' אוֹתָם. ועל ענין זה פירשו במדרש 'אוֹתוֹ' יֵצֵר הָרַע תַּעֲבִירו מִלִּבְבְּכֶם איבערדעם זאָגט ער 'זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', אַ תִּנְאִי [דרך מה שצוה ה' עתה יעשו, ולא כל מה שהיה אהוב מקודם].

זאָגט ער [ביאורו במדרש], 'אוֹתוֹ' יֵצֵר הָרַע, דַּע' וואָס ס'איז געוואָרן [אסור] 'דורך דעם' הערשט, [און] פריער איז [עס] גאַרנישט געווען, פריער איז עס גאַרנישט געווען קיין אִיסור, טאַקע נאָר 'אוֹתוֹ' יֵצֵר הָרַע [שנתחדש עתה לאחר חטא העגל, מעתה זאת] תַּעֲבִירו מִלִּבְבְּכֶם.

^ט ברש"י שופטים (טז, כב): וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה. מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לשמים: אֲשֶׁר שְׁנֵאָה. מוזבא אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות, ואת זו שְׁנֵאָה, כי חק היתה לכנענים. ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שְׁנֵאָה, מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה.

קלב

ברכת הקודש

דער בורא פֿל עולָמים זאָל העלפֿן שוין בְּמִהְרָה:
מ'זאָל מיר זוכֶה זיין צו 'די' טעג [דלעתיד לבא].

[און] ביז דערווייל זאָל מיר זוכֶה זיין [צו] 'איבערשטיין' די גרויסע נסיוֹנוֹת פֿון די כּוֹחוֹת הַיָּצָר, און פֿון די כּוֹחוֹת פֿון די בְּעָלֵי בְּחִירָה, פֿון מְסִיתִים וּמְדִיחִים.

דער בורא פֿל עולָמים זאָל העלפֿן:

מ'זאָל די זכֶּה האָבן, צו האָבן אַמְת'דיגע סִייעֲתָא דְשִׁמְיָא אַז מ'זאָל נִיצוֹל ווערן [מכל דברי הסתות היצר, והסתת מסיתים ומדיחים].

מ'זאָל 'דורכקומען' די אַלע שווערע ביטערע נסיוֹנוֹת, די הָרִים קָשִׁים וּגְבוּהִים. [כי זה היצר הרע] דאָס איז זיכער אַ הַר קָשֶׁה [וּגְבוּהַ], נישט קיין הַר נְמוּךְ פֿונעם באָרג סִינַי.^א

דער בורא פֿל עולָמים זאָל העלפֿן:

מ'זאָל מיר 'דורכקומען' [די נסיוֹנוֹת].

מ'זאָל מיר זוכֶה זיין צו זען בְּמִהְרָה די אַלע הַבְּטָחוֹת – מיט די נְחִמוֹת און די יְשׁוּעוֹת – פֿון די הייליגע נְבִיאִים, און וואָס חכמינו ז"ל האָבן אונז מְגַלֶּה געווען.

מ'זאָל בְּמִהְרָה זוכֶה זיין צו זען, יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח לִבֵּנוּ.

הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ זאָל מְשַׁמַּח זיין לְבָבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מיט דער יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, וּבִקְדוּשָׁה וְטִהָרָה, מִתּוֹךְ נַחַת וְשִׂמְחָה.

מ'זאָל מיר זען בְּהִתְרוֹמָמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וּבְהַתְגַּלּוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם עֲלֵינוּ, בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^א זה קאי על מה שהאריך רבינו לעיל בהדרוש (השייך לחלק ב' של הקונטרס) בענין מה שבחר הקב"ה בהר סיני לפי שנמוך מכל ההרים. והכוונה נראה לדרכינו, כי זה נרמז בלשון הגמרא שהיצר הרע נדמה לצדיקים כהר גבוה, שביאר רבינו דקאי על היצר הרע הבא בלבוש מצוה אשר לא צוה ה', ולכן המשילוהו בלשון הר גבוה, שהם המצות כאלו שאינם באים מהר סיני שהוא הר נמוך.